ఆంధ్రభూమి
ఆదివారం 12-9-1965

"సమగ్రఆంధ్రసాహిత్యం": సమీక్ష (3)

—డాక్టర్ కేతవరపు రామకోటిశాస్త్రి

రెండవ సంపుటము
కాకతీయయుగము

క్రీ.శ. 1200 నుండి 1290 వరకు కాకతీయ యుగముగా చూపబడినది "రాజ్యస్థాపన క్రీ.శ. 1000లో జరిగినా, గణపతిదేవ చక్రవర్తితో కాకతీయ ప్రాశస్త్యం ప్రస్ఫుటంగా కనబడుతుంది. అందుకు యుగం 1199 నుండి ప్రారంభం అని రుద్రమదేవితోనే చెప్పవచ్చు. రెండవ ప్రతాపరుద్రుని కాలంలో కొత్తగా లు లు చేరాయి. కనుక యుగం 1290తో అంతం చేయవచ్చు." ఈ యుగము యొక్క కాలపరిమితిపైన్లేందుకు చూపెట్టిన క్రీ.అరుద్ర పైవిధముగా వివరించు యుగమును 1200లతో మొదలుపెడుతున్నట్లు చూపి 1199 నుండి అని మరణంలో వ్రాయుటలోగల ఉద్దేశ్యము అవగతము కాదు. మరియు రెండవ పుటలో ఈ వంశములోని పాలకుల పట్టికనిచ్చుచు అందుగణపతిదేవచక్రవర్తి 1198 నుండి అనుట, "గణపతిదేవుని పరిపాలన కాస్తవానికి క్రీ.శ. 1200 నుండి. ప్రారంభమైందనుకోవాలి" అని అరుదవప్పటలో వ్రాయుట చూడగా నొక్కి నిశ్చయపడినట్టు లేదు. కాకతీయ వైభవము రుద్రదేవ మహారాజు కాలమునుబట్టి మొదలైనది కాబట్టి స్థానమునకోసం పాటుకాకతీయులు కాలమునకు తెస్తగా జరిగినవి మరియు రామమహారాజు సంస్కృతాంధ్ర భాషా పండితుడు తెనుగు నిత్య పారాయణుడు కాకపోయినను సంస్కృత నీతిపారమాయన కృతియే యగునని క్రీ.అరుద్ర గారు గూడ వ్రాశారు. విద్యావిభూషణ డను బిరుదును మోసినవారా ప్రభువు క్రీ.అంగారు తిమ్మయ్యగారిమాట వివరణకున్నచో పాల్కురికి సోమనాథుడు రాసిన యేకవిలోని వాడగును. అట్టిదో సాహిత్యచరిత్రమున కాకతీయ యుగమును రుద్రదేవ మహారాజుతో మొదలు పెట్టుకొనవలయునుగాని గణపతిదేవుని తో ప్రారంభింపవలసినపనిలేదు అయుగమును "1290తో అంతంచేయవచ్చు" పని యొకచోట (పుట V) "1325 దాకా అని ఉల్లాయింపుగా పరిగణిద్దా" నని మరొకచోట (పుట ఒకటి) వ్రాయుటలో పొసగుదల లేకుండపోవుచున్నది. 1290 అన్నదియు ఉల్లాయింపుగనే కాకతీయయుగమును 1290తో ముగించినచో (ప్రతాపరుద్ర) చక్రవర్తి లేనివాడగును, నవలక్ష ధనుర్ధరాధీశ్వరుడును. కవిపండిత పోషకుడును స్వయముగా కవియు యగు భూషణుడును వగు కాకతీయ చక్రవర్తి నాయుగములో చేర్చకపోవుటలో అర్థములేదు సంస్కృతకావ్యలతో పాటు కాలమున తెనుగుకావ్యములను గలరు ముఖ్యముగా భాస్కర రామాయణ మాయన పాలించిన కాలముతో, ప్రదేశముతో సంబంధము కలది. ఆయావిషయాలను గురించియు (పుటలు 16 19) అరుద్ర కాకతీయ యుగమును 1290తో అంతము చేయవచ్చునని (ప్రతిపాదించుటకాగులేదు మరియు 1291-1323 సంవత్సరములు (ప్రతాపరుద్ర) దేవుని రాజ్య పాలనగా నొక్కచో చూపి (పుట రెండు) 1293లో రాశాడని ఇంకొకచో (పుట 219 వ్రాయుట ముందు వెనకలు నిదానించి చూచుకొనకపోవుటగా నున్నది. ఇట్టి గ్రంథములు వ్రాయు వుడొకటికి రెండుమార్లు తిరిగి చూచుకొనవలయును. ఇవేమి పెద్ద (ప్రమాదములైన దోషములు కావు కాని దోషములేకదా!

ఏ దేశభాషా సాహిత్యములైనను మొదట మొదట మరియు పెక్కువగా ఆ దేశపు మతాత్మిక దృక్పథములమీద బట్టియుండును. అందువలన పరిశీలనలు తెలిసినగాని తత్కాలమున వచ్చిన భాషాసాహిత్యముల పోకడలర్థము కావు కనక సాహిత్య చరిత్రకారులు రాజకీయ చరిత్రతోపాటు, మతతాత్మిక భావప్రచార జాడలన్నిటిని సైతము విశదముగా తత్సాంఘికోత్పత్తియైన సాహిత్యమును సమన్వయ పూర్వకముగా (ప్రదర్శింపవలయును సాహిత్యచరిత్రమనగానే కవులపరిచయములు కావ్యము లనుండిఅలంకారములు మొదలగు లక్షణములతో పద్యములు దాహరించుట మాత్రమేకాదు ఆ సాహిత్యమట్టు వచ్చుటకు వెనుకకొంత చరిత్ర యున్నది అది సాహిత్యచరిత్ర నన్నయగారు భారతమునే కథ (ప్రహసనవలయును? పాలు తిక్కి పోసువాడుడు దిగ్విజయకే యేల (ప్రాకులాడవలయును? తిక్కనగారు హరిహరనాథుడు కేల జారతము నిర్వహింపవలయును? ఇట్లు మిగిలిన కవుల విషయములను కొన్నియుండును అందుకుతగిన సమాధానము లెరిగినవి ముక్తితో వ్రాయుటకు సమయము తగదివి అని పక్షముగా నర్థమగును. కావ్యము అర్థముఇగుటకున్న బహుదేశములలోనుత శాస్త్రిక భావములును నొకాయధము సాహిత్యోత్పత్తికి తత్కావ్యము యొక్క అనుకూల (ప్రభావముగాని ప్రతికూల (ప్రభావముగాని హేతువుగా నుండునవళాళమున్నది. (ప్రాచీన సాహిత్యము విషయమున నది మరియు నిజము ఉత్పత్తి చేయబడుటలోని శతకోటి శిల్పముల నలంకార శాస్త్రములు చెప్పును కనక సాహిత్య చరిత్రత్పత్తి హేతువులను నిరూపించుటగా నుండవలయును ఆ విధముగా సాహిత్య సంక్రమ వర్ధనమగుటకది యుపకారకము ఇట్లుపకారకమైన విషయము వారు దయ ఉపేక్ష చేయకుండిన బాగుండెది నీతిశాస్త్రములు దర్శన శాస్త్రములు ఈ యుగమున పరిణామగా వచ్చినవని (పుటలు 14-189) అంకితములు కంకుకార్పణ జరిగినదని (పుట 16) ఈ విధముగా యుగవిశేషములను చెదురు మదురుగా చెప్పుట అరుదవివ్రరించలేదు. పై విషయమును గూడ జ్ఞప్తియందుంచుకొన్నచో కంటిమహాధృతి (ప్రయత్నమునకు నిండుదనము వచ్చెడిది.

ఈ యుగమునకు దిదిన వారుగా ఇందు వదు వేమిది మంది కవులు వారా మన్నించబడియున్నారు రుద్రదేవుని నీతిపాఠము లభించవు. మడికిసింగనసకలనీతి సమ్మతములోను దాహరించిన "111" వద్యములలో మూడు పద్యములు హరిచేయబడి అందలి రాజనీతి చూపబడి యున్నది మరి వాట్లు పద్యములలోని "జాతీయములు" మచ్చుకు చూపబడినవి వకనీతి సమ్మతములోనే ఉదాహరింపబడిన, కర్తలు తెలియని పంచతంత్ర కామందకములలోని వాట్లయిదు పద్యములు పైయట్లే ఉదాహరింపబడినవి మంత్రిభాస్కరుని భాస్కరరామాయణ కర్తగా చెప్పబడు చెప్పయుకులనొకరు రెండు మూడింటిని పేర్కొని వాదము వారు చూపుయుక్తులతో త్రోసివేయుట జరిగినది లభించిన మూడు పద్యాల వల్లనే తిక్కన్నగారి వినతండ్రియైన భాస్కరు కేకనయే వాదంబరి కర్తయై యుండవచ్చునని చెప్పబడినది-29 వ పుటలో వాదంబరి దశకుమార చరితములతోపాటు కుమారసంభవము కూడ చదువు కావ్యముగా కాకతీయ యుగమున వచ్చినదను వ్యాఖ్యమున్నది. ఈ సంపుటములో వాకుమార పంథమును గూర్చిలేదు తొలి శతకర్త గాయధావాక్కుల అన్నమయ్యను పేర్కొని ఆయన 'ఊరు పేరు"లను గురించిచెప్పిన తరువాత శతకపద్యముల వలన తెలియగు విశేషములను 1) ఆయన దండనాథుడు కావచ్చునని 2 వాటికాలపై మోజు కలవాడని. తెలియజేయబడినది కవులకు సహజమైన (ప్రయోగాలు అన్నమయ్య కూడ చేసినాడని చెప్పుచూ చక్కని పద్యాలనొక పన్నెండు ఆంధ్రదేశ ఉదాహరించినారు సకలనీతి సమ్మతములోని పద్యాలనుబట్టి ముద్రామాత్యను వ్రాసినయాతడు జేమే (ప్రదేశము వెనుకటి పరిశోధకుల యభిప్రాయము సమసరించి అందలి కొన్ని పద్యములను దాహరించి "ఇది కళా కావ్యం అని (ప్రమపడటానికి వీలుంది" అని యు చక్కని ఉపమానములతో నీతులను వివరించుట కలదనియు అరుద్ర వ్యాఖ్యానించినారు. "శతకపద్య సంవాదం" (కూడ) కథ చరిత్రలను కూడ స్పృశించి వదిలినారు. "నీతి భూషణ" కర్తయైన అంధ్రభోజుని, "వాయచర్య" రచయితయైన అప్పన మంత్రిని ఒక్కగుగా అరుద్ర తమ కనిపించచున్నదని (ప్రతిపాదించిరి ఇంతకును నీతి భూషణము కాసిది అంధ్రభోజుడు కి మాన పల్లి రామక్షేత్ర కవిగారనుటకేగాని నిజముగా వారి విషయము పరిగిన వారెవరును తెలియ రాలేదు. క్రి అరుద్ర విషయమునంతే పింగళి పద్యములుతప్ప నీతిభూషణ (గంథము లభించలేదు. ఇట్టి పరిస్థితులలోనున్న దీనిని రచించినాడను విచారిలియే గాని కనులలేని ఆంధ్రభోజుడు అప్పన మంత్రిగా కనిపించుటకు తత్కాలము గా నున్నది ఇట్లనిపించుటకు అరుద్ర చెప్పిన కారణములు రెండు ఒకటి "రెండింటి కవిత్వం ఒకేలాగున ఉన్నట్టు" కనబడుట అప్పన సింగనకు పూర్వుడు సింగన శకము క్రీ.శ 1347 పుటలు 144 145 కాబట్టి అప్పన మంత్రి కాకతీయ యుగములోనివాడే యగును"- కవిత్వ మొకేలాగున నుండుటయన ఏమో కూడ అరుదర్ చెప్పెను. పద్యము నకు తాత్పర్యమునుఉపమానమునుచక్కగా వాడుట ఇది "శిల్పము" చివర పాదములయందు అర్థాంతర న్యాసములను వాడుట కూడ ఈ శిల్పము "నీతి భూషణము"లోని పద్యములందును 'చారుచర్య"యందలి పద్యములందును గలదు అందువల్ల ఆ రెండు పుస్తకాలను రచించిన దొక్కకవియే యుండవలయును కాకచర్యను రచించినది అప్పని మంత్రి యని అందుస్పష్టముగా నున్నది గనక అయనయే నీతిభూషణ కర్త యు కావలయును అంధ్రభోజుడున్నది విశదముగా నుండదగినదిగా మన్నది గాని పేరుగానుండదగినదిలేదు అది పేరైనను అపేరు గలవాడైనకి పడుటలేదు అందువలన అదిఅప్పన మంత్రిలిందనియే యుండవలయును. ఆ విధముగానైన అంధ్రభోజ-అప్పన సింగన కంటె పూర్వుడు అందువలన నీ యుగములోనివాడు అరుదర్ ప్రతిపాదించిన ఉపపత్తి రూపమైన వాదమిది, అది సరే గాని మడికి సింగనశాలము 1347 అని యనుటకు అరుదర్ కలిగి చిన సూత్రప్రమాణమేమో తెలియదు 1875 ప్రాంతము సింగన శకము కావచ్చునని ఆంధ్రకవి తరంగిణి (పం 4 పుట 174 యందుండగా పద్మపురాణ రచనా కాలము క్రీ.శ 1420 అనుదానికి ప్రమాణము వీరేశలింగము పంతులు గారి వద్దనుండి వచ్చుచుండగా, "1347 ప్రాంతాలలో సకలనీతి సమ్మతము"ను సింగన పంకలనము చేసినదని ప్రమాణరహితముగా చెప్పుటయెట్లు? ఇంతకును అప్పన కాలము పలానా అని నిశ్చితముగా తెలియదు అంధ్రభోజునకు కవిగానాగాని, వ్యక్తిగా గాని నిలబడుట కాధారములేదు అటువంటి అప్పన్న మా యిటువంటి అంధ్రభోజుడు కి మాన పల్లి రామక్షేత్ర కవిగారనుటకేగాని నిజముగా వారి విషయము పరిగిన వారెవరును తెలియ రాలేదు. క్రి అరుద్ర విషయమునంతే పింగళి పద్యములుతప్ప నీతిభూషణ (గంథము లభించలేదు. ఇట్టి పరిస్థితులలోనున్న దీనిని రచించినాడను విచారిలియే గాని కనులలేని ఆంధ్రభోజుడు అప్పన మంత్రిగా కనిపించుట కి తత్కాలము గా నున్నది ఇట్లనిపించుటకు అరుదర్ చెప్పిన కారణములు రెండు ఒకటి "రెండింటి కవిత్వం ఒకేలాగున ఉన్నట్టు" కనబడుట

"సమగ్ర ఆంధ్రసాహిత్యం" సంపుటములు
రచన: అరుద్ర, ప్రచురణ; శేషాచలం అండ్ కంపెనీ, మద్రాసు, సికింద్రాబాదు వెల: ఒకొక్క సంపుటం ఏ రూపాయలు

యున్నది మరి వాట్లు పద్యములలోని "జాతీయములు" మచ్చుకు చూపబడినవి వకనీతి సమ్మతములోనే ఉదాహరింపబడిన, కర్తలు తెలియని పంచతంత్ర కామందకములలోని వాట్లయిదు పద్యములు పైయట్లే ఉదాహరింపబడినవి మంత్రిభాస్కరుని భాస్కరరామాయణ కర్తగా చెప్పబడు చెప్పయుకులనొకరు రెండు మూడింటిని పేర్కొని వాదము వారు చూపుయుక్తులతో త్రోసివేయుట జరిగినది లభించిన మూడు పద్యాల వల్లనే తిక్కన్నగారి వినతండ్రియైన భాస్కరు కేకనయే వాదంబరి కర్తయై యుండవచ్చునని చెప్పబడినది-29 వ పుటలో వాదంబరి దశకుమార చరితములతోపాటు కుమారసంభవము కూడ చదువు కావ్యముగా కాకతీయ యుగమున వచ్చినదను వ్యాఖ్యమున్నది. ఈ సంపుటములో వాకుమార పంథమును గూర్చిలేదు తొలి శతకర్త గాయధావాక్కుల అన్నమయ్యను పేర్కొని ఆయన 'ఊరు పేరు"లను గురించిచెప్పిన తరువాత శతకపద్యముల వలన తెలియగు విశేషములను 1) ఆయన దండనాథుడు కావచ్చునని 2 వాటికాలపై మోజు కలవాడని. తెలియజేయబడినది కవులకు సహజమైన (ప్రయోగాలు అన్నమయ్య కూడ చేసినాడని చెప్పుచూ చక్కని పద్యాలనొక పన్నెండు ఆంధ్రదేశ ఉదాహరించినారు సకలనీతి సమ్మతములోని పద్యాలనుబట్టి ముద్రామాత్యను వ్రాసినయాతడు జేమే (ప్రదేశము వెనుకటి పరిశోధకుల యభిప్రాయము సమసరించి అందలి కొన్ని పద్యములను దాహరించి "ఇది కళా కావ్యం అని (ప్రమపడటానికి వీలుంది" అని యు చక్కని ఉపమానములతో నీతులను వివరించుట కలదనియు అరుదర్ వ్యాఖ్యానించినారు. "శతకపద్య సంవాదం" (కూడ) కథ చరిత్రలను కూడ స్పృశించి వదిలినారు. "నీతి భూషణ" కర్తయైన అంధ్రభోజుని, "వాయచర్య" రచయితయైన అప్పన మంత్రిని ఒక్కగుగా అరుదర్ తమ కనిపించచున్నదని (ప్రతిపాదించిరి ఇంతకును నీతి భూషణము కాసిది అంధ్రభోజుడు కి మాన పల్లి రామక్షేత్ర కవిగారనుటకేగాని నిజముగా వారి విషయము పరిగిన వారెవరును తెలియ రాలేదు. క్రి అరుద్ర విషయమునంతే పింగళి పద్యములుతప్ప నీతిభూషణ (గంథము లభించలేదు. ఇట్టి పరిస్థితులలోనున్న దీనిని రచించినాడను విచారిలియే గాని కనులలేని ఆంధ్రభోజుడు అప్పన మంత్రిగా కనిపించుట కి తత్కాలము గా నున్నది ఇట్లనిపించుటకు అరుదర్ చెప్పిన కారణములు రెండు ఒకటి "రెండింటి కవిత్వం ఒకేలాగున ఉన్నట్టు" కనబడుట

లోని వేయనుకొందుము ఎవరైనను పైయనకొందురు సకల నీతి సమ్మతమున నట్లనుకొనరాదు ఆకరములను సూచించుటలో నింగనయే చాలా చోట పొరపాటు పడినాడు. ఈ కిటుక తెలియక అరుదర్ అందున్నదున్నట్లుసమ్మెనను సమ్మెనసుట కుదాహరణములు 140 141 పుటలలో నున్నది "సకల నీతి సమ్మతము నుండి పేకరించిన నీతి భూషణము" అనుశీర్షికన ఇరువదిరాలు పద్యము లెతి (వాయబడినవి (క్రిద "నీతిభూషణము" అని యున్న పద్యము లన్నియు నెతి (వాయబడినవి అ (వాయబడిన వాటిలో 149 150 పద్యములు గల పద్యములు వరవరగా కేయూరబాహు చరిత (4-206) విజయ నివము అను గద్యములోనివి మొదటి కంద పద్యము లోని వాగ్లవ పంక్తి మాత్రము కేయూరబాహు చరిత్రలో మారియున్నది మరియు చిత్తమేమునగా విజయ సేనమును గూర్చి (వాయు సప్పుడా రెండవ శార్దూల పద్యమును (పబంధ రాణి భూషణములో నిరిగా పదాహరించియు (పుట 60) కట ఆ పద్యమే ఈ పద్యము గుర్తించకపోవుట ఇటుతత్వము తెలియని (గ్రంథములను ప్రమాణములుగా పట్టుకొని (గంథ కర్తృత్వమును నిర్ణయించుట, భిన్న నామములతోనున్న వారికేక వ్యక్తిగా గుర్తించుట ఇత్యాదులు (ప్రమాదములకు దారితీయును

శివదేవయ్యగారి పురుషార్థ సారము పద్యములనుబట్టి ఆయన ఆ కృతిని సూక్తిరత్నమును సాంఘిక పరిస్థితులను పోదాహరణముగా వివరించబడినవి శివదేవధిమణీశతకమువిషయము సూచింపబడినది "ఆంధ్ర భాషాభూషణము" "విజ్ఞానేశ్వరీయము"లను గూర్చి విశేషించి చెప్పబడకపోయినను "దశకుమార చరిత్రము"ను బట్టి కవిగా కేతన సుచితముగా పంచనాకట్టి చూపబడినాడు ఆంధ్ర భాజ్ఞయమునకు కేతన నీమి కొ తరవసమును కలిగించినాడన్న విషయమును తగు పద్ధతిని విచారించుట జాగున్నది. మనుతీశతక కర్తృత్వమును పట్టించుకొనకుండ బద్దెన కాలము విషయమును కొద్దిగా విచారించి నీతిశాస్త్ర ముక్తావళి మంది మూడు పద్యాలు దాహరించినాడు అరుద్ర (గ్రంథము లభించని కమనీయమాత్రుని, వసుచరిత్రనైనకూడ తెలియని భవ్యభారతి బయ్యనమకావ్యాన్మాత్రముగనే వృత్తించి పదములు జరిగినది కేయూరబాహు చరిత్రలోగల కథల పేర్లొక పట్టిగా చూపుట అందందుగల పామెతలను జాతీయములనొకచో పెత్తి (వాయుట మొదలైన పనులతోపాటు మూలమైన "విద్దపాలభంజిక"నుగూర్చి మంచనపనిని

(మిగతా 4వ పేజీలో)

శ్రుతిపలికిన వీణ

—పులిపాక జేశ్వరి

రని చెప్పింది కాని నువ్వని వాళ్ళేం తెలుసు బాబుని అరవింద చేతల్లోంచి జారిపడుకుని ఎతుకుంగి పద్మ బాబుకి తీసుకు గుమ్మం దాటుతున్న అరవిందా చూసూ నిలబడిపోయింది.

అరవింద మ్యాకలికి వచ్చే సరికి బెల్ అయిపోయింది అక్కడక్కడా పిల్లలు గట్టిగ్రింద కూర్చునిచదువుకుంటున్నారు టీచర్లు గొంతులు తగ్గుచు మోగుతున్నాయి తరగతి అవిరిగుడు ఫీ ఎక్కడ్డ బాపట్లాంతంగా కూర్చోబాలిపించింది అరవిందా స్టాఫ్ రూమ్ ఖాళీగానే ఉంది ఎండలో రాడంవల్ల తలదిమ్ముగాఉంది. దానితోడు ఆలోచనకూడా "మేమూ ఉన్నాము" అంటూ బయల్దేరాయి తనకి ఎన్నాళ్ళు ఈ జీవితం ఎన్నాళ్ళకి బాటలేదేమో ఈ ముళ్ళడొంకల్లోంచి పూన్నమ్మగారు ఆశ్రయమివ్వకపోతె తన జీవితం ఎన్ని మలుపులు తిరిగేదో కళ్ళు చెమరాయి అరవిందకి గడచిపోయిన పీడకళ్ళముందు కదలాడింది

అరవింద తండ్రి శంకరం పేమంతా ఉన్నవాడుకాదు అరవిందకళ్ళు తెరవించి తమ శాశ్వతంగా కళ్ళు మూసింది అరవిందతల్లి, ఆ ఒక్క కూతుర్ని ఎంతో మురిపెంగా పెంచాడు శంకరం తల్లి లేని పిల్లయిన అరవిందకి చిన్నప్పటి నుంచి (క్రమశిక్షణలో పెరగడంవల్ల విదేయ వినయాలతో పాటు పనిపాటలు కూడా అబ్బాయి శంకరానికి చిన్న ఉద్యోగం అవటంచేత తనకున్న ఇల్లు అద్దెకిచ్చి ఒకమూల గదిలో ఉండేవాడు శంకరం. పద్మ చిన్నప్పటి స్నేహితురాలు ఇదరూ ఒకే శరీరులా అన్నట్టుగా పేమాత్రం భేదాభిప్రాయాలు లేకుండా గడచిపోయింది వారి పే హజీవితం. ఎస్ ఎస్ ఎల్ సి అయిపోగానే పద్మ పెళ్ళయిపోయి అత్తవారింటికి వెళ్ళిపోయింది అరవిందకి పియుసిలో సీటు వచ్చింది అ సంవత్సరమే బియస్సీ పైనల్ ఇయర్ కి వచ్చేశాడు (శ్రీధర్. శ్రీధర్ ఆకాలేజీలో ఎంతోసంస్కారం గల యువకుడుగా పేరు పొందాడు. కాలేజీ లెక్చరర్స్ కి తల్లో నాలిక. స్టూడెంట్స్ కి నాయకుడు. అందంగా బలంగా వంపులు తిరిగిన అవయవ పుష్టంతో చలాకీగా ఉండేవాడు (శ్రీధర్. అరవింద ఇంటో ఒకరూము ఖాళీగా ఉండటంచేత తకు వచ్చి అనుకూలం అనిపించడ వల్ల రూము మార్చుకుని అరవింద ఇంట్లోకి వచ్చేశాడు (శ్రీధర్. ఇంగ్లీషులో ఎంతో చక్కగా మాట్లాడేవాడు అతని విషయం శంకరంలాంటి పురాతనుడికూడా ఆకర్షించింది దిగెటి గ్రేట్ ఫస్టు ప్రయిజు (శ్రీధర్ కి సెకండ్ ప్రయిజు అరవిందకి భావదంతో మొదలయింది వారి పరిచయం అతని అమాయకపు విమర్శవాక్యాల విషయాలు వాడిస్తూ నేర్చుకుంటూ ఉండేది అరవింద. శంకరంకూడా అప్పుడప్పుడు వాళ్ళకు తెగని సమస్యలను గూర్చి చర్చిస్తూ ఉండేవాడు

అరవింద పాటలకే (శ్రీధర్ కి పంచప్రాణాలు. ఎన్ని వెన్నెల రాత్రులు చల్లని సాయంకాలాలు అరవిందపాట పాటవినటం తన్మయత్వంతో గడిపేవాడో. ఆధ్యాత్మిక మధురాలాపనలు జీవితంలో గుర్తుపెట్టుకోదగిన రికార్డ్ లైన్స్ భవిష్యత్తుకి ఆశాతలు. తను కూడా మెల్లిగా నేర్చుకుంటూ (ప్రవీణుడయ్యాడు (శ్రీధర్. అతని స్వరం ఎటువంటిదో అటూ తీగలా సాగేది. అతను పాడుతుంటే అరవింద వీణ

(మిగతా 4వ పేజీలో)

కథానిక

లుకే జాగారం అయింది డిటెక్టివ్ పుస్తకాలు తిమికొన్న అరవింద ఇంత మూగిది అయిందంటే చాలా చిత్రంగా ఉంది" బిక్కచిక్కిపోయి ఎండిన (మోడులా కళాకాంతులు లేని స్నేహితురాల్ని చూసూ బాధగా అంది పద్మ

ఇదివరకు ముంగిలామూడోతెచీలో మూలకూర్చునే నువ్వు ఏవగాసినపిటలే వాగడంలా "నువ్వుతూ అంది అరవిం

అప్పుడే బాబుకి పద్మతో (స్నేహ కలిసిపట్టుంది అయ్యి పట్టుకుని పద్మ పక్కనే నుంచున్నాడు పద్మకూడా చిన్నపిల్లల్ని ఇలా ఆకర్షిస్తుంది

"నరే వస్తాను" పద్మ వెనుకయింది బాబుకి ఇవాళ కాస్త ఒంటో బాగా లేదు ఇంట్లోనే ఉంచుదామ చూస్తూ ఉండు, అయినా వాడుచూడు నిన్ను వదలకుండా ఎట్లా చెయ్యిపట్టుకుకూర్చుపద్మ వెళ్ళయిపోయి అత్తవారింటికి వ్వాడో పుస్తకాలు నిరుగూఅంది అరవిందా పద్మ బాబు మంత్ర దగ్గరగా తీసుకుని ఎతుకుంగి పద్మ బాబుకి ఆ రం ఏంలేదు బళ్ళు చలగానే ఉంది

భోంచేశావా పిల్లీవేసి స్కూలి పిల్లాళ్ల భోంచూసూ బురుదెచ్చుకుదాములో అరవింద దొడొకనడుస్తూంది

అరవింద కాళ్ళూ చేతులు కడుక్కొచ్చి అన్నం వడ్డ చుకుంది పద్మ బాబు పళ్ళో కూరో పెట్టుకుని బురుబుటుతుంది విటూ "ఊ" కొడుతూ భోజనం కానిచ్చేసింది అరవింద

బాలా నువ్వు రిపోయావు అరవిందా ఇదివరకు ఎంత నవ్వుటకాదు ఇప్పుడు

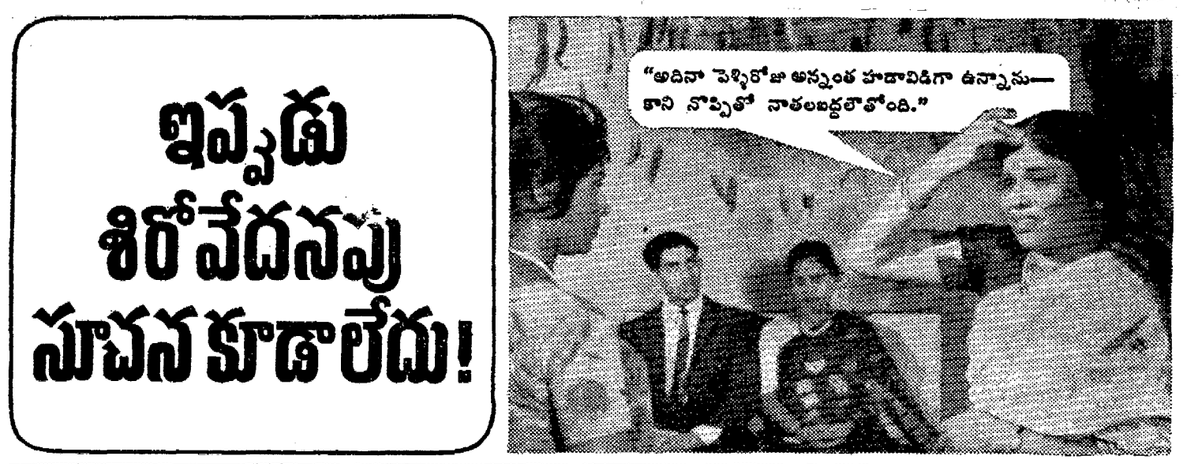

ఇప్పుడు శిరోవేదనపు సూచన కూడాలేదు!

స్కెచ్

'గుమ్మడిపువ్వు'

—ఎస్. ఎస్. నాయకర్

గుమ్మడి పువ్వుకు మల్లెపువ్వుల్ని చూస్తే గిట్టలేదు అసలు మానవ జాతి మీద దానికి అసహ్యం ముంచుకొచ్చింది. తన తీగెనేమో పెంటకుప్పలో పాతేస్తారు వాడపడి (బతకాలి. లేదా చచ్చిపోవాలి.....

కాసి మల్లె తీగెను ఇంటి ముందర తమ కళ్ళఎదుటే పాటుకుంటారు దానికి (ప్రతి దినమూ మరచిపోకుండా (ప్రాణం పోస్తున్నట్టు నీళ్ళు పోస్తారు దానితీగెలు పాకడానికి చక్కగా పందిరి వేస్తారు. తన తీగెలు ఆ పెంట కుప్పపైవా మొండిగోడల మీదా దిక్కులేని చానిలా ఎగబాకాలి

ఎందుకిట్టా ఈ మనుషులకి కూడా ఇంతటి పక్షపాతం?..... అనుకుంటు గుమ్మడి పువ్వు

మల్లెపువ్వులకు-కళ్ళను జిగేల్ మని పించే తెల్ల నిరంగు ఉన్నది.

తనది ఆకర్షణలేని రంగు

మల్లెపువ్వుల్లో (ప్రసంధాన్నే మైకంలో ముంచెత్తే కమ్మని పరిమళమున్నది.

తనకది లేదు.....

మల్లె పువ్వులు పరిమాణంలో తన కంటే ఎన్నో రెట్లు చిన్నవి తమా పాటంత ఉంది ఏం (ప్రయోజనం?

మల్లెపువ్వులకున్న ఆదరణా, వలుకు బడి గౌరవమూ తనకు లేవే..... ఇదే గుమ్మడిపువ్వు మనస్సులోని వ్యాకులత

తుమ్మెదలు సైతం మల్లె పువ్వులే వెదుక్కుని వెళతాయి,

గాలి మాత్రం దీంగ్?

తమీద వీరు మగా. మొరటుగా విస్తుంది కాని మల్లెపువ్వులపైన మిక్కిలి సంగా - అలలు అలలుగా పోరుతుంటి

దానికి కూడా కారణం ఉన్నది గాలికి తను ఏమీ (ప్రతిఫలం ముట్టనివ్వదు పైగా కాని దుమ్మును కూడా తన పైకి అతికించుకుంటుంది.

మల్లెపువ్వులు అలా కాదు.

తమ సువాసనతో గాలికి విందు చేసి, పక్కకి పోస్తాయి.

అందుకే గాలికికూడా తవంచేచులకన

ఇంతెందుకూ? విష (ప్రాణి అనబడే కాకిసుపాము పయితం మల్లె పందిరిలో ఆశ్రయం పొందుతుండేగాని తన తీగెల దరిదాపులకు కూడా రావేరాదు- దానికి కూడా తనంటే ఎంత సహ్యమున్నా!...

గుమ్మడి పువ్వుకు కోపం వేసింది

వెంటనే దాని మనో వీధిలో ఎన్ చక్కని ఆలోచన మెరుపులా తళుక్కు మెరసింది గుమ్మడి పువ్వు కొద్దిగా నవ్వుకుంది కూడా

.... రేపటికి మల్లెపువ్వు లన్నీ తెల్ విచ్చుకుంటాయ్ ఈ ఇంటిలోని అమ్మాయ్ పాటన్నిటినీ కోమకోవడాన కొస్తుంది అదే సమయాన (కాకిపాము మల్లెతిగల్లో పొంచి ఉంటుంది. ఆవిరి మల్లెపువ్వుల్ని తినకోడానికి ఈ (కాకి పామేమో ఆవిడ్ని కాటు వేయడానికి- సరిగ్గా సరిపోతుంది.

ఒక్క (పేటుకు రెండు పిట్టల్నట్లు ఇటు మల్లెపువ్వులూ కోయబడతాయి అటు ఆ అమ్మాయీ గతిస్తుంది అవతల ఆ ఇంటిలో వాళ్లు ఊకుకుంటారేమిటి? కర్రపుచ్చుకుని ఆ పాముని చెదామడా నాలుగు తిప్పారు. ఇహ దాంతో అంతే పోతుంది... .... ఇదీ గుమ్మడి పువ్వు మనస్సులో పుట్టుకొచ్చిన ఆలోచన!

ఆప్పైన తను మొఖంగా కాంతిగా ఉండొచ్చు ఆ పాము ఉండదు. మల్లెపువ్వులజాలే కనిపించదు (రెండుపురుగుల దేహాయని బుద్ధిమంతులైన ఆ గుమ్మడి స్థలు ఆ మల్లె పందిరిని కిందకి లాగి పడేస్తే!

[illegible] నిచ్చెనం [illegible] ఎంచేత పోలేదా తన [illegible]

(మిగతా 4వ పేజీలో)

శ్రుతిపలికిన వీణ

(శివ పేజీ తరువాయి)

బాయిస్తుంటే తన్నయులై పోయేవారు. ప్రోత్సాహ కాజీ పంక్షన్లలో ఈనిటుగా ఏర్పాటు చేసారు అద్దరూ. చక్కని జోడీగా కుర్రాళ్ళు కాలేజీ స్టూడెంట్స్ తెల్లటి స్వచ్ఛమైన, అయిపోయాయి రిజల్ట్సు వచ్చాయి శ్రీధర్ పర్సెంటేజీ వచ్చింది అరవింద పేరెంట్ స్టూడెంట్ అనైన చదివించడానికి సోమ తు లేకపోయింది శంకరానికి పెళ్ళి చేయాలనుకున్నాడు శ్రీధర్ ప్రేమగా మెదిలినా అంతకు తూగలేక ఊరుకున్నాడు. కాని ఒక బలీయమైంది దాని ధాటి ఎవరు మృదువుగా తిరికోలేక పోయారు వాళ్ళమ్మ కోడుకునితలు పిరీ తల్చి కనీ మించం పట్టింది పేచీ ఘోర వ్రతం గాజ్జి మూర్ఛ్ఛ దానికి పాణంమీదకు వచ్చింతవరకు తెలుసుకోలేక పోయారు అమ్మాయి కడుచూడాలని కలవరపడ్డాయి అబ్బాయిలు పాడాలి తిరుకురండి అంటూ పంపింది కోడ తో పూర్వపుతమరచిపోయినట్లేమాట్లాడారు శర్మగారు బాబుని ఒళ్ళో కూర్చో పెట్టుకుని ఎన్నో కబుర్లు చెబుతూ కూర్చున్నారు శ్రీధర్ ఆఫీసునుంచి వచ్చేతంతడికి చూసుకోలేక ఖ్యాతపోయాడు.

ఏమిటా అటా చూస్తావ్ ఏం జ్ఞాపకాలకు వాన్న కనిపించాడనా! నిజం మీ అమ్మగారికి పోరుపోతే మారే కాడేనేకాదు. మీ అమ్మకి ఏమీ కాగా లేదురా ఇవాళ సాయంత్రం పైగానికి వెళ్ళాలి నిన్న చూడాలని కలవరపోంది" అంటూ నవ్వారు శర్మగారు. శ్రీధర్ కి తండ్రిమాటల్లో కాలువ్యాం ఏదోఉన్న అనిపించింది లేకపోతే నిజంగా అమ్మకి బాగా లేదేమో అంతబాగా లేని అమ్మను విడిచి ఈయన రావటం ఎందుకు అని కున్నాడు. ఆదేమాట పైకి అనేశాడు "అమ్మకి బాగా లేనప్పుడు మీరు విడిచి రావటం ఎందుకు. చెలిగ్రామో లేక పోతే ఉత్తరం బ్రా వెళ్ళాడనిగా" అన్నాడు.

శర్మగారు కాపేపు ఊరుకుని కాస్త కోడలును కూడా చూ ద్దామని వచ్చాను." అన్నారు. అరవిందకూడా వస్తుంటే ఉత్తరాలు బ్రాసి జాబు ఇవ్వని శ్రీధర్ తండ్రి అక్కడ ఒకరోజు వచ్చాడు. అరవింద అయిన్ని చూసి శ్చర్యపోయింది. మామగారు కోపాన్ని విడిచి తమయింటి గుమ్మం తొక్కడం వలె సాడుతో బాబు జాగ్రత్త అటూ అన్నంతకం చెప్పారు. పాయంకాలం స్కూలుకి వెళిపోయారు శ్రీధర్, శర్మగారు. రెండురోజులు గడిచిపోయాయి మూడో రోజున "శంకరానికి పిరి యనీగా ఉందంటూ" కబురు గా ము వచ్చింది. అరవింద భయంతో కలవించి పోయింది. సమయానికి శ్రీధర్ కూడా లేదు దగ్గరే గమన చేతిలోఉన్న డబ్బు తోనే బయలుదేరింది శంకరానికి తరచూ గుండె నొప్పివస్తు ఉండేది పెద్ద తనం రాకడవల్ల అదికుంతక ఉధృతం అయింది. అరవింద వెళ్ళేసరికి ఆయన బాబాలు పెరుదూరతిరాలాలో ఎగిరిపోయాయి. కూతుర్ని కడసారి చూసుకోకుండా కష్టాలోంచిరడతెరాడు. శ్రీధర్ కి ఉత్తరం బ్రా వి జాబులూ లాయ లేదు చుట్టాలందరూ వెళ్ళిపోయారు. ఇల్లు అతమాయిసీ అంతా అరవింద బాబాయి రామానికి

వెళ్ళింది వెల రోజులు గడిచి పోయాయి. అతన కూతుర్ని ఒక్కతి అక్కడ ఎందుకని పుట్టి ట్లోవే ఉండిపోయింది శ్రీధర్ దగ్గర నుంచి ఒక్క ఉత్తరం అన్నారాలేదు కనీసం ఎక్కడున్నాడో తెలియదు. ఆఫీసుకు సెలవు పెట్టారో లేదో? అతగారికి ఏటా ఉందో? అతురతతో ఎదురు చూస్తున్న అరవిందకి ఒక రోజున శుభ శుభతోపాటు ఒక ఉత్తరం కూడా వచ్చింది. దాన్ని చూస్తూనే మూర్ఛ పోయింది అరవింద శ్రీధర్ కి రెండవ పెళ్ళి అనుకోని సంఘటనకి బిత్తరపోయింది. అరవింద అది శర్మగారు బాగోని ఉత్తరం "నీవింక శ్రీధర్ మీద ఆశవదలుకోవచ్చు. శ్రీధర్ రెండవ పెళ్ళి చేసుకోవడానికి వప్పుకున్నాడు. పిచ్చి పిచ్చి ప్రయత్నాలు పెంచేసినా అవస్థలు పడతావు జాగ్రత్త నా సంగతి తెలుసుగా" అంటూ స్పష్టంగా బ్రాశారు. విధి పరోక్షపాలి బలంగా దెబ్బతీసింది. అరవింద మీద తేనెపూసిన కత్తిలా మెలిగా ప్రేమగా మాట్లాడుతూనే గొంతు కోశారు అనుకుంది బాబుని చూసి గుండెలోతు నొప్పుతుంది బాబుకి ఏం సమాధానం ఇవ్వలేదు. మనుష్యులమీద అసహ్యం వేసింది అరవిందకి ఎవరికి తెలియని మారుమూల ప్రదేశంలో రామం బాబాయి సహాయంతో ఉద్యోగం చేస్తూ జీవితం కోసం వెతకడం మానుకోంది. శ్రీధర్ బాబు పెద్దవాడయితే చాలు" లోపల అంటు వస్తానను కాని బయటికి అనేసింది అరవింద.

ఏమిటండోయి ఏదో మీలో మీరే మాట్లాడుకుంటున్నారే" తోటి టీచరు లక్ష్మి పిలుపుతో తెప్పిపడింది. అరవింద "అబ్బే ఏంలేదండి ఏదో ఆలోచిస్తున్నాను" పరగా కూర్చుంటూ అంది అరవింద పెరెండ్ బెల్ అయింది 'కాదు ఉందండి వస్తాను" అంటూ రూములోంచి వచ్చేసింది అరవింద. సాయంత్రం టీచర్స్ మీటింగ్ తో అవస్థమయిపోయింది ఇంటికొచ్చేసరికి పద్మ బాబుకి నీళ్ళుపోసి తలదువి కొడిగా ఉంచింది

"అరవిందా నేను ఇప్పుడే అలా హనుమంతరావుగారింటికి వెళ్లొస్తాను నువ్వు తయారవు మీకారువెళ్ళొద్దాము అంటూ బాబుని తిమకువెళ్ళిపోయింది పద్మ

అరవింద కూడా వంటలేని ప్నానం అయిందనిపించి పేపరుచూస్తూ కూర్చుంది. ఒక అరగంటకల ఎవ్వేసింది పద్మ ఇదరూ కలిసి పొలాల వెపు బయల్దేరారు పరిపొలాలన్నీ గింజలతో నిండి పక్కకి ఏల్చాయి. సూర్యకిరణాలు చెట్లమీద పడి బంగారు వర్ణంతో మెరుస్తున్నాయి. బాబువక్కగా ఉన్న బండలమీద కూర్చున్నారు ఇద్దరూ బాబు కాలువ దగ్గరున్న ఇసుకలో గూళ్ళు కట్టుకొని ఆడుకోసాగానికి పరిగెత్తాడు

"అరవిందా! హనుమంతరావుగారి అమ్మాయి ఎలా ఉంటుందంటావ్" ప్రశ్నించింది పద్మ.

"మాలతి గురించేనా పెళ్ళి సంబంధం కుదురు దామనా" రాత్రి ప్రక్కగా మొలచిన గడ్డిపీకుతూ అంది అరవింద.

మా అన్నయ్యకి ఇష్టమని ఉంది. నీ అభిప్రాయం ఏమిటి అ అమ్మాయి గురించి వాకైతే మంచిదనే అనిపిస్తుంది"

మాలతికేం బాగా చదువుకుంది కుటుంబం తూంది. పని పిల్ల వలె చేయగలదు అందంగా ఉంటుంది కాలేజీ ఏంకాలి? అయినా నీకు అన్నయ్య ఎవరువాన్నారు? పద్మకి అన్నయ్య ఉన్నట్టుగా ఏం గుర్తులేదు అరవిందకి

"మా అన్నయ్య అంటే పూర్ణమ్మ పిన్నిగారి కొడుకు" అంది అస్తమిస్తున్న సూర్యుడి వెపుచూస్తూ పద్మ

పూర్ణమ్మగారంటే ఒక కోడుకుమాత్రమే ఉన్నారా? ఇన్ని రోజులూ నాకు తెలియదు. ఒక్కసారి గూడా రాలేదు" అంది ఆశ్చర్యంగా అరవింద

"నీకు ఎలిదూ అవుకుతో పిన్ని అంటు పదివాన్న మాట్లాడుతుంది కన్ను ఏమో వీళ్ళందరూ ఎప్పుడు గొడవలతో అంటే పద్మ బాధగా అరవిందతో ఏం అర్థంలేకుండా పూర్ణమ్మగారి పిన్నితో మా ఏమీ మాట్లాడకు చేసే పనులు తెలిసో తెలియకో పడుకొని చూరుపేపు పెళ్ళి ఒకపెద్దతంతడేసింది తమకూడా వస్తానంటే. అయినా డబ్బులేకపోయింది సమయానికి శర్మగారు కూడా ఇప్పుడు ఎందుకులేమ్మ అరవిందా మరి ఎండలు ఎక్కువగా ఉన్నాయి. రెండు రోజుల్లో పరిస్థితులు బాబు జాగ్రత్త అటూ అన్నంతకం చెప్పారు. పాయంకాలం స్కూలుకి వెళిపోయారు శ్రీధర్, శర్మగారు. రెండురోజులు గడిచిపోయాయి మూడో రోజున "శంకరానికి పిరి యనీగా ఉందంటూ" కబురుగా ము వచ్చింది. అరవింద భయంతో కలవించి పోయింది. సమయానికి శ్రీధర్ కూడా లేదు దగ్గరే గమన చేతిలోఉన్న డబ్బు తోనే బయలుదేరింది శంకరానికి తరచూ గుండె నొప్పివస్తు ఉండేది పెద్ద తనం రాకడవల్ల అదికుంతక ఉధృతం అయింది. అరవింద వెళ్ళేసరికి ఆయన బాబాలు పెరుదూరతిరాలాలో ఎగిరిపోయాయి. కూతుర్ని కడసారి చూసుకోకుండా కష్టాలోంచిరడతెరాడు. శ్రీధర్ కి ఉత్తరం బ్రా వి జాబులూ లాయ లేదు చుట్టాలందరూ వెళ్ళిపోయారు. ఇల్లు అతమాయిసీ అంతా అరవింద బాబాయి రామానికి

వెళ్ళింది వెల రోజులు గడిచి పోయాయి. అతన కూతుర్ని ఒక్కతి అక్కడ ఎందుకని పుట్టి ట్లోవే ఉండిపోయింది శ్రీధర్ దగ్గర నుంచి ఒక్క ఉత్తరం అన్నారాలేదు కనీసం ఎక్కడున్నాడో తెలియదు. ఆఫీసుకు సెలవు పెట్టారో లేదో? అతగారికి ఏటా ఉందో? అతురతతో ఎదురు చూస్తున్న అరవిందకి ఒక రోజున శుభ శుభతోపాటు ఒక ఉత్తరం కూడా వచ్చింది. దాన్ని చూస్తూనే మూర్ఛ పోయింది అరవింద శ్రీధర్ కి రెండవ పెళ్ళి అనుకోని సంఘటనకి బిత్తరపోయింది. అరవింద అది శర్మగారు బాగోని ఉత్తరం "నీవింక శ్రీధర్ మీద ఆశవదలుకోవచ్చు. శ్రీధర్ రెండవ పెళ్ళి చేసుకోవడానికి వప్పుకున్నాడు. పిచ్చి పిచ్చి ప్రయత్నాలు పెంచేసినా అవస్థలు పడతావు జాగ్రత్త నా సంగతి తెలుసుగా" అంటూ స్పష్టంగా బ్రాశారు. విధి పరోక్షపాలి బలంగా దెబ్బతీసింది. అరవింద మీద

తేనెపూసిన కత్తిలా మెలిగా ప్రేమగా మాట్లాడుతూనే గొంతు కోశారు అనుకుంది బాబుని చూసి గుండెలోతు నొప్పుతుంది బాబుకి ఏం సమాధానం ఇవ్వలేదు. మనుష్యులమీద అసహ్యం వేసింది అరవిందకి ఎవరికి తెలియని మారుమూల ప్రదేశంలో రామం బాబాయి సహాయంతో ఉద్యోగం చేస్తూ జీవితం కోసం వెతకడం మానుకోంది. శ్రీధర్ బాబు పెద్దవాడయితే చాలు" లోపల అంటు వస్తానను కాని బయటికి అనేసింది అరవింద.

"మా అన్నయ్య అంటే పూర్ణమ్మ పిన్నిగారి కొడుకు" అంది అస్తమిస్తున్న సూర్యుడి వెపుచూస్తూ పద్మ

పూర్ణమ్మగారికి ఒక కోడుకుమాత్రమే ఉన్నారా? ఇన్ని రోజులూ నాకు తెలియదు. ఒక్కసారి గూడా రాలేదు" అంది ఆశ్చర్యంగా అరవింద

"నీకు ఎలిదూ అవుకుతో పిన్ని అంటు పదివాన్న మాట్లాడుతుంది కన్ను ఏమో వీళ్ళందరూ ఎప్పుడు గొడవలతో అంటే పద్మ బాధగా అరవిందతో ఏం అర్థంలేకుండా పూర్ణమ్మగారి పిన్నితో మా ఏమీ మాట్లాడకు చేసే పనులు తెలిసో తెలియకో పడుకొని చూరుపేపు చూడటం అనిడపని పిల్చుంతా అంటు వస్తాను ఎవరు పట్టా. కాకూడా చెప్పు వింటాను "అది చిరవింద." నీకు తెలుసామనే అనుకుంటున్నాను. అదొక చిన్నకథ. పూర్వమ్ము పిన్ని ఎప్పుడూ అంతగా ఎవరితో మాట్లాడదు, అయినా పరీ బాబాయి పోయిన దగ్గరి నుంచి అసిడ పొరడి మారిపోయింది, అనిడకి ఏంఅర్థంకాదు ఎన్ని ఆస్థివంతా మా వాన్న చేతులో పెట్టింది అయిన వెల కింతా అని పంపిస్తూ ఉంటారు పిన్నికి డబ్బు తెక్కలక్కర్లేదు ఛీ! మా బాబాయి అంత మోడ్రికూరుడు ఇంకోడు ఎవడూ ఉండడు. ప్రతికున్నంత కాలం పొరించుకు పోయాడు" పద్మ ముఖం అసహ్యంతో నిండిపోయింది చేతిలోఉన్న రాయిని అవేశంతో కాలువలోకి విసిరికొట్టి మళ్ళీ మొదలెట్టింది బాబాయి తన మాట ఎవరన్నా కాదంటేచాలు ఎముకలు విరిగేట్టుగా ఎవరంటే వాళ్ళని తెగ కొట్టెవాడు పిన్ని గమన అ దెబ్బలకి అగ గల్లింది. కాని అయన కడుపున పుట్టిన అన్నయ్యకి మ త్రం తండ్రితో ఏ విషయంలోను పొత్తుకుదిరేది కాదు చిన్నవుటి నుంచి అన్నయ్య అంటే తన శిష్టం ఉన్న పనిని ఏదోవిధంగాచేసి తన వాత బాబాయి ఏమన్నా మాటాడకుండా ఊరుకు కోవాడు. మాకు ఎక్కడో దూరపు చుట్టం మావయ్య ఉన్నాడు. అయన కూతుర్ని అన్నయ్య కిచ్చిచెయ్యాలనిపట్టుబట్టాడు బాబాయి వాళ్ళు డబ్బుగల వాళ్ళు" అంతవరకూ చెప్పిందల్లా ఆగిపోయింది పద్మ

"ఆ వేళా వేంచెప్పు అప్పుడేమయింది" కుతూహలంగా అడిగింది అరవింద

"పెళ్ళవలేదు అరవిందా అదేచిక్కు లు చెప్పిపెట్టింది. నిజంగా అకస్మాదుగూరి పట్టికొతిలే ఉండేది పిచ్చిపోకలు కనేవేది బాబాలని నేవే చెడగొట్టాను. దానితో అంతవరకు మాతోకలిసిఉన్న బాబాయి కోపంతో ఆస్థి పంచేసుకున్నాడు. కాని మా కెవ్వరికీ చెప్పకుండానే అన్నయ్య పెళ్ళి చేసుకున్నాడు. తెలిసికూడా ఆ విషయం నోటికి పొక్క నీయ లేదు బాబాయి. తరువాత చాలా రోజులకి ఒకసారి అన్నతో వచ్చాడు మాయింటికి ఇంతో అమ్మాయిది సంబంధం కుదిర్చాడు పనేపిరా చేసుకోవన్నాడు అన్నయ్య మాకప్పుడే తెలిసింది అన్నయ్య పెళ్ళయిందని కాని మందే చెప్పాడా బాబాయి అంతమూర్ఖుడు ఉండడని అడవిపిల్లకి మన్లే అన్నయ్యని ఒక గదిలో ఉంచి కాళాంచేసారు. బాబాయి చర్యతో అసహ్యమేసింది వాన్నకి అన్నయ్య కూడా ఏమైనా సరే వప్పుకోలేదు ఒక రోజున బాబాయి లేకుండాచూసి కాళం పగులగొట్టి కొట్టింది పద్మ అన్నయ్యని బయటికి తీశారు. నన్ను ఆ కూరోళ్ళెట్టుకుని లోమ్మల పుస్తకం చదివిసోంది జడవేసుకుంటూ గుమ్మం దాటి గార్డెన్ లోకి రాబోతున్న అరవింద పెద్దపులిని చూసినట్టు ఉలిక్కిపడి తిరిగిపోయింది గేటు తీసుకుని ఒక్క సన్నటి యువకుడు తలోంచుకుని వస్తున్నాడు గాలికి కిందపరిచిలా ఉన్నాడు కాళ్ళికి సాండ్ షూస్ ఇరుపుగా కదలాడుతోంది. లోపలికి పారిపోదామనుకొంది కాదు ముందుకెళ్ళి అతనిచేతుల్లో వాలిపోదామనుకొంది కాని ఏంచెయ్యకుండా మంత్రముగ్ధలా నుంచుండిపోయింది. పరిసరాలని గ్రహించకుండా తల పై కెత్తకుండా వస్తున్న అతను గుమ్మందాటబోయి ఎదురుగా అడ్డంగా నుంచున్న అరవిందని చూస్తూ ఆశ్చర్యంగా నుంచున్నాడు, గాలికి రేగిన ఆతని వెంట్రుకలు పిచ్చి, పిచ్చిగా అతని నుదురుమీద పడుతున్నాయి శ్రీధర్-శ్రీధర్, శ్రీధర్ సందేహంలేదు, అరవిందకి కళ్ళ నీళ్ళు తిరిగిపోతున్నాయి

"మీరు-మీరు" అస్పష్టంగా గొణిగింది అరవింద:

అరవిందా నువ్వు-నువ్వు చచ్చిపోలేదూ" ఛటిలోనున్న హాండ్ బాగ్ ను పడకుండా జుగులుగుర్చి పట్టుకుంటూ అన్నాడు శ్రీధర్.

లేదు-లేదు నే చచ్చిపోలేదు మీ పొరపడ్డాడు" గాద్గదికంగా. పడుపున అపుకుంటూ అంది అరవింద.

అరవిందా' నన్ను క్షమించవూ' దగ్గరికి తీసుకుంటూ అన్నాడు శ్రీధర్ ఎండలో దప్పికతో దహించుకుపోయే ప్రాణికి చల్లని చటుసీడన అమృతం లాంటి నీరు దొరికినట్టు అగి జ్ఞాలలో రగిలే అరవింద పసుకుకి శాంతిగా దుఃఖాన్ని అపుకుంటూ శ్రీధర్ భుజం కూడా తలకాబ్చింది.

అన్నయ్య మాటవిని గడిలోంచిబయటికివచ్చి కాళ్ళ సంకాపణ వింటున్న పద్మ ఆశ్చర్యంగా నిలబడిపోయింది పద్మ పేనుకగా నిలబడ్డ బాబుని చూసి అరవిందని వదలిపెట్టి బాబూ అంటు ఎత్తుకుని గట్టిగా ముద్దుపెట్టుకొని హృదయానికి హత్తుకున్నాడు శ్రీధర్:

పద్మా! వారోతికి పలించింది ఆశ్చర్య పోకూ ఇదో మీవదిన మేనల్లుడు. నిజంగా కృతజ్ఞుడ్ని" చిరునవ్వుతో అన్నాడు శ్రీధర్

అమ్మయ్య చిక్కులు తీరిపోయాయి మమ్మల్నందర్నీ ఒక్క ఊపు ఊపేశావు నీకోసం కాదు ఫలించింది నా పూజలు మా అన్నయ్య తిరిగి మనిషి కావాలంటూ ఎంతో ప్రార్థిస్తే సఫలీకృతమైంది" అన్న య్య చిరునవ్వుతుచూసి తేరుకుంటూ అంది

అదంతా చూస్తూ నిలబడ్డ పూర్ణమ్మ కనిపించని పరమాత్ముడికి మనసులో అంజలి ఘటించింది

అరోజు రాత్రి పెళ్ళిలో తిరిగిన బాబు కాళ్ళు కూరోళ్ళ పట్టుకుని శ్రీధర్ దగ్గర పడుకుంటే చూసి అరవిందకి నీటుకున్నవీరు. తల్లిత్రిల్ చూస్తూ తృప్తిగా హాయిగా నిద్రపోయింది పద్మ.

(శివ పేజీ తరువాయి)

మార్పులను గురించి తర్కించగా గూడ పరిశీలించి కథకుడుగా కవిఎంటవాడో కొంచెం తోకిక్కట్లుగా చెప్పియుండిన బాగుండెడిది అందుకవళాశములకు. చక్కని పాణి రంగనాథుడు రంగనాథ రామాయణ కర్తవాదను (పిట్టల పరిశోధకుల వాదమునే అనుసరించి వివరించి నారు. మరియు రగడపేదములలో సొకటిగా నయనరగడను "నయనగతిరగడలో" అని పారిరడి భాగంటి వారును శిష్యులారును చెప్పివారని గుర్తించుటకు అరుదగ్ (ప్రశంసకు పాత్రుడు భాగంటి వారు పొరబడినది అంధకవి తరంగిణి తృతీయ సంపుటము 164 165 పుటలలో గాని 147 148 పుటలలో కాదు మారన మార్కండేయ పురాణమును గూరియు నితర కృతులకు వలెనే (బాసిన పురాణ (ప్రతియా పైలభద్రము తెలిసినగాని పురాణములు బాగుగా నర్థముకావు ఇతర తెనుగు కవులకెవరికి మార్కండేయ పురాణము నవ్య పద్యపుటలు సంధించినదో కూడ చెప్పు చో మనుత్తరాట్చరితమును పేర్కొనవచ్చును "మారన మూలాశికి చాలామట్టుకు విధేయంగా అనువదిం

గడుపుకావు మీ వారికి రెండో పెళ్ళి అయిందని విన్నాను అతను చేసుగోలేంది నువ్వే నా దిక్కు తక్కువని నా కళ్ళమీద నిలబడి ఉన్నాను. బాబు పెద్దవాడ్ని చేసేదాకా, ఇంకే కోరికా లేదు"అంది అరవింద పద్మ ఏం సమాధానం ఇవ్వలేదు.

తన విషయం పద్మకెలా తెలిసిందనుకుంటే అరవింద అడగుదామనికూడా ఇంకా పొడిగించి తను పెట్ట పడటం ఎందుకనే అని ఊరుకుంది

నిద్దరోస్తోంది అరవిందా. నువ్వేం వే చెప్పిన కథ గురించి ఆలోచించ నక్కర లేదులే మ మళ్ళించి ఆ విషయాన్ని తీసెయి వస్తా' అంటూ వెళ్ళిపోయింది పద్మ

తన పరిస్థితే ఒకసమస్య అయినప్పుడు మరొకళ్ళ జీవిత సమస్య గురించి తను ఆలోచించి ఏం లాభం. నిర్లిప్తంగా నవ్వుకొని బాబుని కౌగిలించుకుంటూ ప్రశాంతంగా కళ్ళు మూసుకుంది అరవింద.

* * *

గడియారం ఎనిమిది గంటలు కొట్టింది పద్మ బాబుని దగ్గర కూరోళ్ళపెట్టుకుని లోమ్మల పుస్తకం చదివిసోంది జడవేసుకుంటూ గుమ్మం దాటి గార్డెన్ లోకి రాబోతున్న అరవింద పెద్దపులిని చూసినట్టు ఉలిక్కిపడి తిరిగిపోయింది గేటు తీసుకుని ఒక్క సన్నటి యువకుడు తలోంచుకుని వస్తున్నాడు గాలికి కిందపరిచిలా ఉన్నాడు కాళ్ళికి సాండ్ షూస్ ఇరుపుగా కదలాడుతోంది. లోపలికి పారిపోదామనుకొంది కాదు ముందుకెళ్ళి అతనిచేతుల్లో వాలిపోదామనుకొంది కాని ఏంచెయ్యకుండా మంత్రముగ్ధలా నుంచుండిపోయింది. పరిసరాలని గ్రహించకుండా తల పై కెత్తకుండా వస్తున్న అతను గుమ్మందాటబోయి ఎదురుగా అడ్డంగా నుంచున్న అరవిందని చూస్తూ ఆశ్చర్యంగా నుంచున్నాడు, గాలికి రేగిన ఆతని వెంట్రుకలు పిచ్చి, పిచ్చిగా అతని నుదురుమీద పడుతున్నాయి శ్రీధర్-శ్రీధర్, శ్రీధర్ సందేహంలేదు, అరవిందకి కళ్ళ నీళ్ళు తిరిగిపోతున్నాయి

"మీరు-మీరు" అస్పష్టంగా గొణిగింది అరవింద:

అరవిందా నువ్వు-నువ్వు చచ్చిపోలేదూ" ఛటిలోనున్న హాండ్ బాగ్ ను పడకుండా జుగులుగుర్చి పట్టుకుంటూ అన్నాడు శ్రీధర్.

లేదు-లేదు నే చచ్చిపోలేదు మీ పొరపడ్డాడు" గాద్గదికంగా. పడుపున అపుకుంటూ అంది అరవింద.

అరవిందా' నన్ను క్షమించవూ' దగ్గరికి తీసుకుంటూ అన్నాడు శ్రీధర్ ఎండలో దప్పికతో దహించుకుపోయే ప్రాణికి చల్లని చటుసీడన అమృతం లాంటి నీరు దొరికినట్టు అగి జ్ఞాలలో రగిలే అరవింద పసుకుకి శాంతిగా దుఃఖాన్ని అపుకుంటూ శ్రీధర్ భుజం కూడా తలకాబ్చింది.

అన్నయ్య మాటవిని గడిలోంచిబయటికివచ్చి కాళ్ళ సంకాపణ వింటున్న పద్మ ఆశ్చర్యంగా నిలబడిపోయింది పద్మ పేనుకగా నిలబడ్డ బాబుని చూసి అరవిందని వదలిపెట్టి బాబూ అంటు ఎత్తుకుని గట్టిగా ముద్దుపెట్టుకొని హృదయానికి హత్తుకున్నాడు శ్రీధర్:

పద్మా! వారోతికి పలించింది ఆశ్చర్య పోకూ ఇదో మీవదిన మేనల్లుడు. నిజంగా కృతజ్ఞుడ్ని" చిరునవ్వుతో అన్నాడు శ్రీధర్

అమ్మయ్య చిక్కులు తీరిపోయాయి మమ్మల్నందర్నీ ఒక్క ఊపు ఊపేశావు నీకోసం కాదు ఫలించింది నా పూజలు మా అన్నయ్య తిరిగి మనిషి కావాలంటూ ఎంతో ప్రార్థిస్తే సఫలీకృతమైంది" అన్న య్య చిరునవ్వుతుచూసి తేరుకుంటూ అంది

అదంతా చూస్తూ నిలబడ్డ పూర్ణమ్మ కనిపించని పరమాత్ముడికి మనసులో అంజలి ఘటించింది

అరోజు రాత్రి పెళ్ళిలో తిరిగిన బాబు కాళ్ళు కూరోళ్ళ పట్టుకుని శ్రీధర్ దగ్గర పడుకుంటే చూసి అరవిందకి నీటుకున్నవీరు. తల్లిత్రిల్ చూస్తూ తృప్తిగా హాయిగా నిద్రపోయింది పద్మ.

సమగ్రఆంధ్రసాహిత్యం

వాడు మొట్టమొదటి పాఠిగా ఒక పురాణాన్ని ఆంధ్రీకరిస్తూ ఉండడంచేత ఎక్కువగా మూలవిధేయతను పాటించాడని భావించవచ్చు" పుట 286) మూలములో "రనవత్తరంగా ఉండే కథలను చక్కగానే కథనం చేశాడు మూలంలోనే పేరవంగా ఉండేవి అనువాదంలోనూ అలాగే ఉన్నాయి." పుట286) మొదటి జాబ్యార్థానికి రెండవదే పేతవుగుడ నడిచి తీర్పువాక్యము చూచినచో తెలియు విషయమును శాపిం చి వ్రాయుట. ప్రతిభాడు సరిస్వతి దమనలను మరియు పుత్రి పుత్రి పాత్రులు కథలు మూలపురాణము చివరి సున్నది మారన తనగున (వాయలేదు పద్మినీ విద్యాస్వభావము పెంపును మూలమున నున్నట్లు తెనుగువలేదు అదియునుగాక మార్కండేయపురాణములో "తిలిగ" అను పదమే వాడబడినది చూచినటు మొదటి పంపుటము నాల్గవపుటలో వ్రాయునప్పుడైనను మారన ఎటు జాపెకో కూడ చూచిన మూలమున కెంతదగ్గరగా నున్నదియు తలిసియుం డెడిది అదియును చెయక అంతధైర్యముగా వ్రాయుట అనుచితమనియే అనవలయును "ఈశ్వర అల్లా తేరేనాం" అను తన (శ్రద్ధవాటము విషయమున అనుదర్శ తన్నిక చెప్పదంచుకొన్నచో పుటయందుగన చెప్పి యుండవలసినది అధర్వణాచార్యుని దనలదు విశ్వతివేక వ్యాకరణమునుడు వ్రాసినది కాదను పండిత పరిశోధకులశాస్త్రార్థము సంగ్రహింపబడి వ్యష్టముగా నున్నది అధర్వణుని కాలతపద్యములు నెవరెవరు దాహరించిరనియు అనుదర్శ వివరించిరి ఆయా పద్యములనట్టి వాని కవిత్వరచితా పైదగ్గిరకూడ కొంత చూపిరి అధర్వణుని ఉద్యోగపర్వమునందలి యొక పద్యమును నున్న "రాచబెబ్బులి" అను పదికి తిక్కనగారి మైత్తిపులి"నిమ్మరిపబేయుచున్నదని (శ్రీ అనుదర్శ వ్రాసినది విచారణీయముగా నున్నది, రాజసింహమునకు రాచబెబ్బులి తెనుగు ఉత్తరపదం శ్రేష్ఠారకము అనుకుమించి యా సమాసమింకా దుకనువ నజకము కాదు. ఇది ధృతరాష్ట్రుని సంబోధించుటలో సంజయుడు పలుకు గించినది వక్తృవిన ఉయు కావవ్యాత్రమే 'మైత్తిపులి' సంగతివేరు. అది అత్యంత తిరస్కృత వాచ్యము. కాదా అలాంతర సంక్రమితము వ్యంగ్యవిశేషయు తదభిముఖముగనే యున్నది అని దర్శనుడు తిక్కనయు నొకచిరముగా వాలోచించినవారు కాదు వ్యంగ్య తిరస్కృత తిక్కనగారిది సాధారణ విశేషమాత్రమే అధర్వణుడిది అనగా తిక్కన్నగారిది పించినంత వ్యంగ్యార్థమును అంత కాదుకదా అందులో కొంతకూడ అధర్వణుడిది పించలేదు అందువలన అ మాటకు పటి ఏమాత్ర స్ఫురించుటకు గాని ఇదువుకు మహావులో విధముగనే యా లోచితరసచమాటలు నిదర్శనములనుటకు గాని పిలువడదు

ఇక ఈ కాకతీయ యుగములో తత్వత (ప్రముఖులైన కవులిరువురు ఉన్నారు తిక్కన, యోడు పాల్కురికి సోమనాథుడిలో తిక్కన్నగారి పేళ్ళలాలములను గురించి -యిన శ్రుతి గురించి ఆయనకవితాశిల్పమునుగురించి 84పుటలలో వ్రాయబడినదిగా600పుటలలో వాసినసుమంచి వాళ్ళ విశేషగూర్చి (బాయవలసినదాగిలో నవ తుంగ కాదు ఆంధ్రదేశపు (ప్రయత్నము (ప్రశంసార్హముగానున్నది విజయసేన కర్తృతత్వమును విచారించి అది తిక్కన్నగారి శాలిరచన అని నిరూపించుట సమంజసముగా నున్నది, తేనె తిక్కనతో పాల్గొన సంస్కృత కవులను పట్టుకొని తిక్కనకు వారితోగల పోలికలను విచారించుటకు ఆనుదర్శ చేసినప్రయత్నము మాత్రమునమై పదిమందియు పట్టించుకొనవలసినదిగా మన్నది తిక్కనసచిసి (శ్రీ ర్థనిమును గూర్చి యుద్ధపర్వనమును గూర్చి కలిగాంధారి ద్రౌపది పాత్రలను గూర్చి సాధారణరీతిని (వాయబడినది అల్లి తిక్కన్నగారి భాషను గురించియు కొంత చెప్పబడినది తిక్కన్నగారి రచనాశిల్పమును గూర్చి అలోచించునపుడు నన్నయగారు తప్పక దృష్టిలో నుండవలయును అయనకైనా బహుపద్ధతులను తిక్కన్నగారును. మరియు తరువాతివారును పెంచి పెద్దచేసిరి. "తమకిష్టమైన పద్యాలను మళ్ళీ మళ్ళీ వాడుకొనడం తిక్కనగారి పరిపాటి" (పుట 70) పరిపాటేగ శిల్పము పేదు. పరిపాటి తెలికమాట, అది యపౌచిత్యమునకు పాల్పడు నవకాశమున్నది ఇదమైన పద్యాలంకారం అవసరమైన పద్యాలమట తెలుగు శిల్పమన్నప్పు డిట్లు చెప్పవలయును. ఈ శిల్పమును మొదలుపెట్టినది నన్నయ్యగారి, అదిపరిమ్ము (ప్రథమాశ్వాసములోని 124వ పద్యము ద్వితీయాశ్వాసములోని 203వ పద్యము ఎన్నమాశ్వాసమునందలి 8 18 పద్యములు చూడవచ్చును కందనిపద మున వాల్మవగణము జగణమును వాడుట యొక శిల్పమైనచో పుట 248) దానిని నన్నయగారు తమ భారతమున మొత్తము (కాదాపు) 65 పార్శ్వ (ప్రయోగించినారు అరణ్యపర్వం వాల్మవ యాశ్వాసమున 88వ పద్యము చూడవచ్చును ఈశిల్పమున్న చివరిపద్యమది. మరియు తిక్కన్నగారెక్కువగా (ప్రయోగించు "ఉత్పదము" "తగ" (పుట 286) కాక "విను" మగునేమో కూడ చూచుట మంచిది హరిహరనాథుడిగూర్చికూడ కొద్దిగా (బాసియున్నచో తిక్కన్నగారికివలంబించిన అన్ని విషయములును స్పృశించినట్లయ్యేదిది.

ఈసంపుటమున పాల్కురికి సోమనాథునకు నన్నయకు అరిగినదని చెప్పక తప్పదు ఇట్టిపాటి సంపుటములారంటి కైనను తగిన వాఙ్మయమును సృష్టించిన పోమనాథునకు వందిమ్మిది పుటలతో చేటగొట్టుట సముచితముగా లేదు. అందులో నే అతని దేశకాలములతర్క మతపరిశీలనలు నిక్తి కవిశాలిశేషములు దివద ఛందస్సు-ఇన్ని విషయములయ్యెడివరకు (ప్రభావ మేనవసవపురాణ పండితారాధ్య చరిత్రములను గూర్చి యైనను విపులముగా (బాయుట కవకాశము లేకపోయినది బసవపురాణమత గూర్చియైనను కొద్దిగా గలదుగాని పండితారాధ్య చరిత్రమున కామాత్రపు టవకాశమును లేకుండ పోయినది. కొంచెము (ప్రకటితమైనదనుకొన గ్రంథము అనుభవసారము వివిధ వృత్తాలు గలిగి ఛందోవైవిధ్యమున్న (గంథమనుటయే దాని (ప్రకటి అందులో (బాయబడిన 'తిరంగి' పద్యము'నభూతోనభవిష్యతి' కాదు. రామాయణ కల్పవృక్షము అయోధ్యకాండ 850 పుటలో (తిరిందియున్నది

(ఇంతటితో రెండవ సంపుటము సమాప్తము)

గృహ నిర్మాణ రంగంలో శ